

Pled sin via dal president

Autor(en): **Falett, Jost**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **112 (1999)**

PDF erstellt am: **06.08.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-236486>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

1. Pled sin via dal president

Divers pass enavant

Cumià e cumenzament

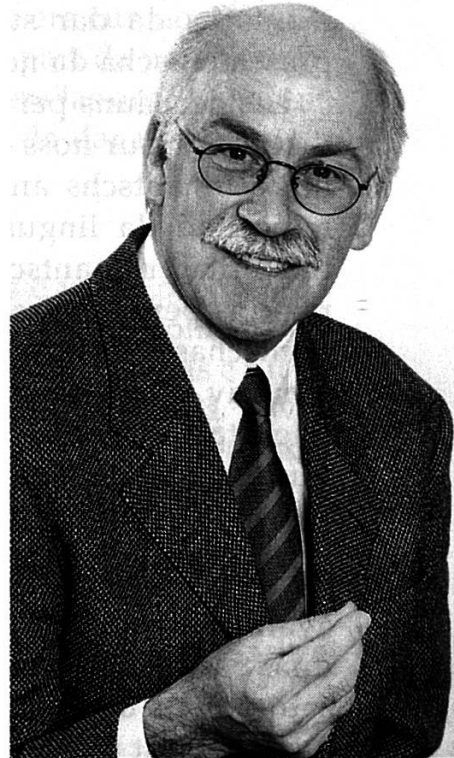
La fin da mars avain nus prendì cumià dal secretari partint Bernard Cathomas. Cumiads èn adina er ina schanza, per persunas tant sco per instituziuns – la schanza da s'organisar da nov, da tschertgar novas vias e novas sfidas. Per la fasa da transiziun senza secretari general han il persunal e spezialmain las secretarias surpiglià dapli lavur ed ulteriuras incumbensas. Savens èsi stà da reagir svelt e da trair sez tschertas decisiuns. Questa fasa ha mussà ina giada dapli quant ferm che noss persunal s'identifitgescha cun la LR ed è pront da surpigliar responsabladad.

Gion A. Derungs ha surpiglià las maestrinas ils 15 da zercladur. El è sa mussà svelt sco organisatur effizient cun bun maun per manar, motivar ed integrar sia squadra. Entras ina vasta paletta da projects ch'eran en fasas decisivas è el sa vivì en spert en sia funcziun sco secretari general.

Cumià avain nus era prendì la fin da l'onn da cusseglier guvernativ Joachim Caluori. Sco schef dal departament da cultura ha el demussà ferm engaschi per la Rumantschia. Spezialmain cun la lescha da cultura, cun la perscrutaziun da l'acceptanza dal rumantsch grischun, cun las midadas da la scolaziun gimnasiala e cun sia ferma promoziun da l'ANR ha el mess terms decisivs. Nus sperain sin buna collavuraziun e tanta chapientscha era cun ses successur Claudio Lardi.

Decisiuns impurtantas

Rumantsch en las vischnancas a l'ur linguistic
Quai che vala per nus RumantschAs dapi passa 100 onns va uss en vigur era per las scolas monolinguas tudestgas: i pon introducir in segund linguatg en scola primara. Per questas decisiuns ha la Lia rumantscha elavurà in

Gion A. Derungs, il nov secretari general da la LR, en funcziun dapi ils 15 da zercladur 1998 (foto Susi Haas)

argumentari e fatg ensemen cun las uniuns affiliadas lavur da promoziun. Per rumantsch sco linguatg da sentupada han decidì Alvagni, Andeer, Bravuogn, Domat, Flem, Glion, Razén, Sched, San Murezzan, Surava, Sursaissa, Valendau, Vaz, Veulden e Ziràn. Questas decisiuns fan plaschair, uss èsi dentant la lezia da nus Rumantschas e Rumantschs da dar sustegn cun discurrer rumantsch e demussar la preschientscha da noss linguatg.

Las decisiuns per il talian a Val ed a Samignun han inizià ina viva discussiun sur noss cunfins ora. Per nus resta la dumonda: Co duain nus Rumantschs ans cuntegnair sco maioritad regiunala envers la minoritad da lingua tudestga? Ina dumonda che dependa era da l'identitad rumantscha, la resposta concreta sto dentant vegnir da las regiuns pertutgadas. – Avant che nus avain fatg las emprimas experientschas cun la segunda lingua vegn gia la dumonda da l'anglais tempriv. Quai dat ulteriurs problems, mussa dentant che per la plurilinguitad va in vent favuraivel – e quai po esser ina schanza per nus Rumantschs che avain adina emprendì linguatgs cun facilitad.

Scola bilingua Cuir

La retschertga dal cussegl da citad tar ils geniturs ha mussà ch'igl è avant maun avunda interess per manar classas bilinguas a Cuir, ina fin duas classas tudestg-talian ed ina tudestg/rumantsch ad onn. Organizationalmain datti anc blier da far – per il pli grond cumin rumantsch è quai dentant in grond pass enavant.

Rumantsch grischun en scola

Questa tematica vegn discutada actualmain surtut ordaifer la Chasa rumantscha: en la grupp da lavur dal departament d'educaziun, en las conferenzas da scolastAs en Surselva ed Engiadina ed en la grupp da preparaziun per la Scola auta professiunala da pedagogia. La LR è dentant preschenta en tut quels gremis. Il cumin da Vaz vul far in'emprima prova en la scola primara. Per ils meds d'instrucziun per la maturitad bilingua po vegnir en dumonda be rumantsch grischun.

Nov urden da maturitad e maturitad bilingua

La Lia rumantscha ha fatg valair ses interess en la consultaziun dal departament cun in argumentari per las cumissiuns predeliberantas dal cussegl grond e cun discussiuns cun il departament e cun deputadAs. Il rumantsch ha uss la medema posiziun sco tut ils auters linguatgs ed il seminari da scolasts a Cuir duess vegnir substituì entras maturitads bilinguas en pliras scolas medias. La schliaziun sin il palpiri persvada, i dependa dentant, sche las maturandas ed ils maturands fan era adiever e tschernan il rumantsch sco emprim linguatg e sa decidan per la matura bilingua cun ils roms d'immersiun. La scola chantunala, l'Institut otalpin a Ftan e l'Academia Engiadina a Samedan vulan porscher quella.

Scuntrada 2000

En sia seduta da december s'ha il cussegl da la LR decidì per ina Scuntrada decentrala en Engiadin'ota e dat glisch verda a la candidatura Zuoz/Samedan/Schlarigna/Puntraschigna. Suenter tschintg Scuntradas centralas èsi uras da tschertgar novas vias e novas furmas da s'entupar: tranter Rumantschas e Rumantschs, ma era cun noss convischins bilings, trilings e quels immigrads che fan part da nossa cuminanza. Mintga vischnanca ha in accent tematic ed era las organisaziuns turisticas vegnan integradas. Finamira centrala è da dar novs impuls rumantschs en questa regiun trilingua.

Contribuziuns federalas

En il rom da la sanaziun da las finanzas federalas è vegnì proponì da scursanir vinavant las contribuziuns a la LR. La LR ha contactà ils parlamentarists grischuns e documentà la cumissiun da finanzas e tut ils parlamentarists federals ch'il nov artitgel 116 CF haja sveglià novas spetgas per la Rumantschia e ch'ina scursanida da las contribuziuns vulesse dir da desister da novs projects centrals sco projects per la giuventetgna e projects per rumantschar l'economia. Cun il ferm engaschi da nossAs parlamentariAs è la scursanida vegnida refusada. Quai na munta betg mo in sustegn finanziel, ma era in moral. Nus avain uss da persvader entras nossa lavur che quests meds èn necessaris e bain impundids.

Auters accents

La LR ha tschertgà il 1998 novs contacts en pliras direcziuns:

- Il december èn vegnids retschavids ils novs commembers da la regenza en Chasa rumantscha.
- En la sessiun da december ha la LR organisà cun agid da deputada e suprastanta Rina Steier-Peduzzi in inscunter cun las delegadas ed ils delegads rumantschs dal cussegl grond per orientar e discutir activitads d'interess cuminaivel.
- Cun las autras uniuns culturalas dal Grischun, vul dir la Pro Grigioni Italiano, la Walservereinigung e la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna, hai dà inscunters regulars per coordinar las activitads. Per il mument èn quai spezialmain ils plans d'instrucziun da la scola auta professiunala da pedagogia ed il project cuminaivel per l'Expo.01. – Sper quest project spera la LR da pudair sa participar era cun in agen project e da far part al project cuminaivel dals set chantuns da la Svizra da l'ost «aua extrema».
- La professura da rumantsch a Turitg fa quitads. Er prest dus onns suenter la demissiun da prof. Iso Camartin n'èsi betg cler tge che succeda. Dapi quatter semesters n'han naginAs studentAs pli cumenzà il studi da rumantsch e quai gist en in temp che nus duvrassan dapli romanistAs per ils gimnasis, per las medias e per

traducziuns en las administraziuns. Pliras novas leschas acceptadas dal pievel svizzer e grischun han fatg speranza a la Rumantschia che la basa da noss linguatg vegnia rinforzada. Quests success restan senza effect, sche nus n'avain betg las personas qualifitgadas per ocupar quels posts. Tant ina interpellaziun parlamentara da Silva Semadeni sco intervenziuns repetidas da studentas e students rumantschs, dal departament d'educaziun e da la Lia rumantscha han rendì attent ch'i sa tracta cun questa professura d'ina dumonda decisiva per la Rumantschia.

- Per las festivitads da 150 onns stadi federal ha la LR collavurà ensemen cun las uniuns culturalas Forum Helveticum, Coscienza svizzera e Agir pour demain al project «S'unir pour s'ouvrir – un projet pour la Suisse» e surdà il manifest per il 1. d'avust en Chasa federala al president dal cussegl naziunal.

Nova orientaziun

«Nua stat la LR oz? Nua è ella ferma, nua flaivla? Tge novas strategias duvrain nus per il futur? Nua èn da metter las prioritads? Tge activitads èn da rinforzar, tgeninas da stritgar?»

Cun talas dumondas s'han occupads en ina dieta da lavur a Laax la suprastanza, il persunal intern ed extern cun participaziun da Constantin Pitsch, uffizi federal da cultura, da Flurin Caviezel, incumbensà per dumondas da cultura e da medias ed Arno Berther, referendari per dumondas da linguatg. Sa chapescha che las respostas na vegnan betg entaifer dus dis. Las discussiuns dattan dentant ina buna basa per ans orientar da nov, per mussar en tge direcziun che nossa lavur duai ir en ils proxims onns. Suprastanza e persunal èn londervi da concretisar las finamiras per cuntanscher dapli effizienz ed ina collavuraziun interna ed externa optimala. Ils resultats duain sa mussar en nossa lavur futura.

Per la buna collavuraziun en chasa, cun las uniuns afiliadas, cun ils gremis politics e cun l'administraziun, ma era a tut quellas e quels che s'engaschan davos las culissas per tgirar e promover noss linguatg in cordial «grazia fitg»!

Il president: Jost Falett